

ТРИ СМЕРТНІ ГРІХИ УКРАЇНИ І П'ЯТИЙ ХАРКІВ

Число «три» — архетипне для українців. Згадаймо нашу мітологію: трое випробувань для омолодження героя, три шляхи з дороговказом на камені, зрештою, архетип абсолютного зла — Змій Горинич — триголова потвора. Юрій Шевельов називає основних бід для України теж три: Росія, кочубеївщина, провінціалізм. Механіки стверджують, що фігура з трьох частин (трикутник, піраміда) є найстійкішою: щоб знищити її, потрібно руйнувати не котрусь із сторін трикутного творива, а її всю.

* * *

Есей «Над озером. Баварія» Шевельов написав у Німеччині наприкінці сорокових років. Такі ще свіжі спогади про піднімецький Харків, про непрості залізничні перегони на захід, про блощиць у таборах Австрії; невизначеність, тривоги. «На півшляху свого земного світу Я трапив у похмурий ліс густий, Бо стежку втратив млою оповиту» — так про цей стан писав Данте. Потрібно було зупинитися й обміркувати себе, світ, світ у собі, себе у світі, потрібно було знайти точку відліку в новому житті. Повільно, мало чи не з фолкльорною ретардацією, відволікаючись на несуттєві, побутові деталі, часто заходячи в царину інтелігентської сміхової культури, Шевельов з'ясовує стан і статус часу, в якому перебуває він і все навколо. Втім, розпочинається есей зразу ж із констатації й аналізу домінанти ХХ століття — функціональності як тотального загальносуспільного явища. Це століття керувалося гіпертрофованими, нелюдськими за потугою ідеями: чи то німецький націонал-соціалізм Гітлера, чи то російський комуно-імперіялізм Сталіна, чи американський паніндустріалізм — всі вони потребували від суспільства й від людини лише

МОСКВА, МАРОСЕЙКА

Тут, на цій московській вулиці, серед кварталу, заселеного «блінніками», майстрами випікання московських млинців, розташувалися в другій половині XVII сторіччя двоє «подвор'єв» — Гетьманське й Малоросійське. Тут зупинялися новоприбулі з України, і сама назва вулиці — це зіпсоване слово «Малоросейка» (Тепер Маросейка зветься вул. Богдана Хмельницького). Тут відбулося чимало людських драм, і через цю вулицю прийшли ті впливи, що досить глибоко змінили російську культуру в XVII столітті. Це був той мостовий причілок, звідки після Переяслава почався наступ української культури на московську.

Великий і розмашний плян культурного завоювання розлогої і військово сильної Москви був задуманий українською інтелігенцією ще з кінця XVI ст. Не без впливу цього пляну був спинений рух літературної мови в напрямі наближення її до народної і були відновлені церковнослов'янські первні літературної мови трудами Лаврентія Зизанія, Памви Беринди, а передусім Мелетія Смотрицького. Заради цього пляну київська інтелігенція творила міт двох Росій — Малої і Великої, — міт, створений передусім на Україні, — і підтримувала теорію політично-державної переємности між старим Києвом і тогочасною Москвою. Заради нього пере-можець Москви гетьман Сагайдачний пропонував їй союз 1620 р., Лаврентій Зизаній привіз до Москви рукопис свого «Катехізісу» 1626 року, Кирило Транквіліон Савровецький — рукопис свого «Учительного євангелія» 1627 р., а митрополит Петро Могила прислав 1640 р. Ігнатія Старушича з пропозицією заснувати

НАД ОЗЕРОМ. БАВАРІЯ

Триптих про добу, про мистецтво,
про провінційність, про призначення
України, про голуби та інші речі

1.

НАД ОЗЕРОМ. БАВАРІЯ

Ця назва не оригінальна. Я скопіював її з позначення місця видання на якійсь книжці. Там стояло: На чужині. Німеччина. Позначення, що дає ґрунт філософуванню в двох напрямках.

Позначка на виданні «На чужині. Німеччина» означає в перекладі: ніхто не відповідає. Нема людини.

Була доба, коли кожна фірма метровими літерами виписувала свою назву. Скрізь: на вивісках крамниць, в оголошеннях газет, на кожному фабрикаті. Це була доба індивідуальної ініціативи. Практиці вивісок і реклям відповідала в ідеології філософія надлюдини Ніцше і теорія боротьби ґатунків (і істот) за існування Дарвіна.

В советській дійсності ім'я людини зникло. Були Станкобуди і ХТЗ, Київторги й Гастрономи. Були директори і завмаги — взагалі. Серійні і безіменні. Вони і відповідали серійно і безіменно. Одного прекрасного дня серію їх нагороджувано орденами й медалями. Однієї нормальної ночі їх серіями заарештовувано,